

RECENZIJE, PRIKAZI, OSVRTI

TALIJANSKI ČASOPISI O JUDITI I NJEZINU TVORCU (*Lettere italiane*, 1/2003, str. 150-153; *Testo: studi di teoria e storia della letteratura e della critica*, 7-12, 2002, str. 106-107; *Sincronie: rivista semestrale di letteratura, teatro e sistemi di pensiero*, fasc. 11, 1-6/2002, str. 177-178.)

Ove je jeseni jedan zagrebački (prijevodnevni) dnevni list tiskao oveći prilog s krupnim naslovom *Tko je to Marko Marulić?* Talijani će, primjerice, saznati odgovor na to pitanje, ako im je do njega stalo, pogledaju li u nacionalnu enciklopediju (*Enciclopedia italiana*), gdje je »otac hrvatske književnosti« prikazan s razmjerno dosta redaka (22). Zabilježen je također u svima njihovim općim leksikonima, a traže li šire obavijesti, naći će ih u takvim priručnicima za književnu struku. Marko je Marulić čak dobio istaknut prostor u personalnoj enciklopediji najvećega im pisca (*Enciclopedia dantesca*). Uzgređice rečeno, on je prvi od hrvatskih književnika ušao u svjetske leksikonske edicije, počam od onih najstarijih, a u posljednje doba zastupljenost mu je još češća i obimnija. Najdulje se, dakle, u takvim edicijama zadržao, uz očevitne sadašnje tendencije sve većega uvažavanja. Spominje se, recimo, već u *Rječniku* (1695-1697) Pierrea Bylea, predšasniku Diderotove slavne *Encyclopédie française*, u kojoj ima gotovo polovicu stupca. Konzultirate li vrlo cijenjen *Grand Larousse encyclopédique*, ustanovit ćete da naš drevni klasik ima približno isto toliko redaka kao Andrew Marwel, poznato ime engleske literature XVII. stoljeća. Ne mimoilazi ga ni *Encyclopedia Britannica*, utemeljena 1768. ni slična djela drugih europskih naroda, te je u tom pogledu splitski *začinjavac* u nedostižnoj prednosti u odnosu na naše pisce iz svih razdoblja. Štoviše, najnovija bibliografska istraživanja pokazuju da je u razdoblju od 1989. do 2000. o Marku Maruliću objavljeno više radova u inozemnoj znanstvenoj periodici nego o ma kojemu hrvatskom književniku.

No, vratimo se našim prekomorskim susjedima, kod kojih tvorac *Judite* doživljuje neočekivanu zadovoljštinu. Mogli bismo kazati da Italija iznova otkriva Marka Marulića, čija su latinska djela u XVI. i XVII. stoljeću u toj zemlji postigla velik odjek, što potvrđuju i prijevodi pet njegovih naslova, od kojih je talijanska verzija *Institucije* imala 11 izdanja. Naime, riječ je sada o prijevodu njegovoga najvažnijega hrvatskog teksta, *Judite* (Hefti, Milano 2001), koji je u relativno kratko vrijeme popraćen s nekoliko recenzija u vrlo uglednim talijanskim znanstvenim časopisima. Prevoditeljica Marulićeva spjeva, Lucijana Borsetto, svoju talijansku verziju popratila je znalačkom studijom o žanrovskom položaju i značajkama *Judite* kao biblijskog pjesmotvora, te o njezinoj sprezi s hrvatskom pjesničkom tradicijom. Kako se *Judita* dojmila talijanskih stručnjaka za stariju poeziju, posebno specijalista za onu iz renesansne epohe?

Francesco Favaro u glasilu pedesetogodišnje tradicije (*Lettere italiane*, br. 1, 2003) svoj osvrt počinje: »Otkriće jedne neobične pjesničke dimenzije, povezane uostalom prepoznavanjem nekih elemenata svojstvenih vlastitoj tradiciji, tragovi literarnog identiteta rasprostranjenog daleko iznad teritorijalnih granica, glavni su dojmovi kad pristupimo čitanju spjeva splitskog humanista Marka Marulića...« (str. 150) Recenzentica veliku pozornost namjenjuje pjesničkom sustavu *Judite*, u kojem, citirajući poslanicu don Dujmu Balistriliću, raspoznaje temeljnu, dobro provedenu, poetiku simbioze tradicije »začinjavaca« na hrvatskom jeziku i antičkih epskih pjesnika.

»Smotra za teoriju, povijest i kritiku književnosti«, također dugog vijeka izlaženja (*Testo*, br. 44, 2002) donosi prikaz Marije Tereze Girardi s ključnom tezom: »Sa stajališta, poglavito literarnog, u povijesti velikih biblijskih transpozicija s početka XVI. stoljeća, hrvatska *Judita* diči se povlasticom jedinstvenosti.« (str. 106) Ističe k tome specifičnost Marulićeva narativnoga modela, koji je istodobno postavljen prema grčko-latinskoj epici, protkan primjesama srednjovjekovnih obradbi Biblije i viteških romana, te »dolcestilnovističkim« i petrarkističkim umetcima.

U »polugodišnjaku za književnost, kazalište i sustave mišljenja« (*Sincronie*, sv. 11, 2002), pokrenutom prije šest godina i izrazito modernoga kritičkog usmjerenja, Anna Rita Romani, slično profesorici Girardi, izdvaja da je hrvatski spjev »*unicum* u kontekstu humanističkoga, a još ne renesansnog vremena«, te da potječe iz hrvatske literature, »koja je po svojoj bitnoj i arhetipskoj morfologiji, pomalo na način Curtiusa, presudno europska...« (str. 177)

Naveo sam samo nekoliko vrijednosnih sudova o *Juditi* meritornih stručnjakinja iz meritornih talijanskih znanstvenih publikacija. Svima u Hrvatskoj, koji se bave našom književnošću starijih razdoblja ili su njezini poštovatelji, talijanska kritička reakcija na *Juditu*, nepristrana s patriotskog polazišta i s inozemne razdaljine, djelovat će pobudno, kao još jedno priznanje Marulićevoj veličini i kao potvrda europske pozicije književnosti iz koje je potekao. Tim stručnjakinjama ne može se predbaciti da precjenjuju Marka Marulića, jer nemaju nikakva motiva ni razloga za njegovo preuveličavanje. Talijanska recepcija *Judite*, naprotiv, podsjeća nas da je naš Marul u Hrvatskoj bio, i još je, podcijenjen, a ne precijenjen, kako se zaključuje u jednom »istraživačkom« članku, objavljenu nedavno u istomu zagrebačkom dnevniku.

No, to nije sve i jedino što se može zabilježiti u recentnoj recepciji Marka Marulića u Italiji. Znakovitu mu je počast odala *Interlinea Edizioni* iz Novare, nakladnička inicijativa, koja u ograničenom broju primjeraka (333) tiska vrhunske književne tekstove u posebnoj bibliofilskoj opremi. Obilježavajući skorbu obljetnicu rođenja Francesca Petrarke (1304-2004), *Interlinea* je objavila njegovu kanconu *Vergine bella*, završnu pjesmu *Rasutih rima*, a uz talijanski izvornik dometnula je usporedni Marulićev latinski prepjev te kancone. U popratnici, otisnutoj na koricama edicije, »otac i utemeljitelj hrvatske literature« rječito se dovodi u vezu s »jednim od otaca i utemeljitelja talijanske literature«. Počast Marulić doživljuje i na Sveučilištu u Padovi, gdje je u davna vremena i studirao, jer je u tekućem semestru na tamošnjoj komparatistici njegova *Judita* u programu kolegija, u kojem se obrađuju znamenita djela iz svjetske književnosti s epskom interpretacijom biblijskih likova i događanja. Na istoj katedri prošle je akademske godine, marom profesorice Luciane Borsetto, nastavna tema bila i *Juditina* pjesnička posestrima *Susana*. *Italia docet*, tj. Italija može biti poučnom i za Hrvatsku, matičnu Marulovu zemlju.

Mirko Tomasović